

การดูแลสุขภาพด้วยการแพทย์ทางเลือก (ตอนที่ 3)

สุขภาพแบบไทยๆ ชาติรูป-ปถวิธาตุ

รศ.ดร.อ้อมบุญ วัลลิสิต

ภาควิชาเภสัชวินิจฉัย คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ตามทฤษฎีการแพทย์แผนไทยซึ่งมีการพัฒนามาจากระบบการแพทย์อายุรเวทของอินเดียได้จัดระบบ สรีรวิทยาของร่างกายออกเป็นชาติรูป 4 ชนิดคือ

ปถวิธาตุ หรือ ธาตุดิน มีลักษณะที่คงรูป 20 ประการ ได้แก่ เกศา(ผม) โลมา(ขน) นขา(เล็บ) ทนต์(ฟัน) ตะโจ(ผิวหนัง) มังสัง(กล้ามเนื้อ) นหารู(เส้นเอ็น) อัฏฐิ(กระดูก) อัฏฐิมิถุขัง(เยื่อหุ้มกระดูก) วิกัง (ม้าม) ทพัง (หัวใจ) ปิหัง(ไต) ยกนัง(ตับ) ปับผาสัง(ปอด) กิโถมกัง(พังผืด) อันตัง(กระเพาะอาหาร และลำไส้ใหญ่) อันตคุนัง(ไส้เล็ก) อุทริยัง(อาหารใหม่) กรีสัง (อาหารเก่า) มัตถเก มัตถลุงคัง (เนื้อในสมอง)

อาโปธาตุ หรือ ธาตุน้ำ มีลักษณะเป็นของเหลว ไหลเวียน อาศัยธาตุดินเพื่อการคงอยู่ อาศัยธาตุลมเพื่อการเคลื่อนที่ 12 ประการ ได้แก่ ปิตตัง(น้ำดี) เสมหัง(เสมหะ) ปุพโพ(น้ำหนอง) โลหิตตัง(น้ำเลือด) เสโท (น้ำเหลือง) เมโท (มันข้น) อัสสุ(น้ำตา) วสา (มันเหลว) เขโป(น้ำลาย) สิงฆานิกา(น้ำมูก) ลลิกา (น้ำไขข้อ) มุตตัง(น้ำปัสสาวะน้ำมูตร)

วาโยธาตุ หรือ ธาตุลม มีลักษณะของพลัง และการเคลื่อนที่ได้ ธาตุลมอาศัยธาตุดินและธาตุน้ำ เป็นสื่อ ในการนำพาพลัง ขณะเดียวกันธาตุลมพยุธาตุดินและ ทำให้ธาตุน้ำ เคลื่อนที่ได้ มี 6 ประการ อุทซังค มาวตา (ลมพัดจากเบื้องล่างสู่เบื้องบน เช่น การเรอ) อโคมาวตา (ลมพัดจากเบื้องบนสู่เบื้องล่างเช่น ผายลม) โภฏฐาสยวตา (ลมพัดในกระเพาะอาหารและลำไส้) กุจนิสยวตา(ลมพัดอยู่ในท้องนอก ลำไส้) อังคมังคานุสารีวตา(ลมพัดทั่วร่างกาย) อัสสาสะปัสสาสะวตา (ลมสำหรับหายใจเข้าออก)

เตโชธาตุ หรือ ธาตุไฟ มีลักษณะของการเผาผลาญให้แตกสลาย ให้ความร้อน ธาตุไฟทำให้ธาตุดินอุ่น มี 4 ประการ สันตปปีคคิ(ไฟทำให้ร่างกายอบอุ่น เป็นปกติ) ปริทัยคคิ(ไฟทำให้ร้อนระส่ำระสาย ซึ่งทำให้เราต้องอาบน้ำและพัดวี) ชिरณคคิ(ไฟทำให้ชรา) ปริณามคคิ (ไฟย่อยอาหาร)

จากการแบ่งระบบสรีรวิทยาเป็นชาติรูปทั้ง 4 มีการแบ่งความเจ็บป่วยอันเนื่องมาจากชาติรูป เรียกว่าธาตุสมุฏฐานพิการ ดังนี้

ตารางที่ 1 สมุฏฐานปถวีพิการ

ปถวีธาตุ	อาการ
เกสาพิการ	เจ็บตามหนังหัว ผมร่วน
โลมาพิการ	เจ็บตามผิวหนัง ขนร่วน
นขาพิการ	ปวดที่โคนเล็บ เป็นหนองที่โคนเล็บ เล็บถอด
ทันตาพิการ	เป็นร้ำมขนาด ปวดฟัน
ตะโจพิการ	คัน แสบร้อนตามผิวหนัง ผิวหนังสาก
มั่งลังพิการ	เนื้อเป็นผื่นแดง ช้ำ แสบร้อน เป็นไฟ เป็นหูด พเป็นรอยย่ำ
นหารูพิการ	รู้สึกรูคั่ง
อัญฐิพิการ	เจ็บปวดในกระดูก
อัญฐิมิณขังพิการ	เป็นเหน็บชา
วักกัพิการ	รู้สึกระคายร้อนสะท้านหนาว
หทยังพิการ	อารมณ์เสีย ใจน้อย โกรธง่าย หิวโหย
ยคนังพิการ	ดับช้ำ ดับโต ดับย่อย เป็นฝีที่ดับ
กิโถมกัพิการ	กระหายน้ำ ออกแห้ง
ปีหังพิการ	รู้สึกรัด แน่นในอก ท้องพอง อ่อนเพลีย กำล้างน้อย
ปัปผาสังพิการ	กระหายน้ำ ร้อนในอก หอบหนัก
อันตังพิการ	ท้องเสีย แน่นท้อง ไล่ตีบ
อันตคูนังพิการ	เรอและหาว อุจจาระเป็นโลหิต หน้ามืดตามัว เมื่อยบั้นเอว เสียคสีข้างทั้งสอง ร้อนคอ ร้อนท้อง อุจจาระเป็นหนอง
อุทรียังพิการ	สะอึก พะอืดพะอม จุกเสียด ท้องเสีย
กรีสังพิการ	อุจจาระไม่ปกติ เป็นโรคริดสีดวง
มัตถกัมมัตถลูลังคังพิการ	หูตึง ตามัว ลิ่นกระด้าง คางแข็ง

ในพระคัมภีร์สรรพคุณมีรายชื่อสมุนไพรมานำมาใช้บำบัดอาการที่เกี่ยวข้องกับปถวีธาตุพิการตามตัวอย่างในตารางที่ 2 อย่างไรก็ตามการใช้ยาแผนไทยนิยมใช้เป็นตำรับ เมื่อรู้สรรพคุณสมุนไพรมานำไปใช้เลือกตำรับจากคัมภีร์ต่างๆได้

ตารางที่ 2 ตัวอย่างสมุนไพรที่มีสรรพคุณแก้อาการอันเนื่องมาจากพยาธิสภาพพิการ

สมุนไพร	ส่วนที่ใช้	พยาธิสภาพพิการ
จิงแห้ง	เหง้า	แก้พรรดึก ลมเสียดแทง คลื่นเหียน
จิงสด	ดอก	หทัยพิการ
ดีปลี	ดอก	พยาธิธาตุทั้ง 20 ประการ
เจตมูลเพลิงขาว	ดอก	จักษุโรค
โกฐเขมา	เหง้า	แก้โรคในปากในคอ และแก้หอบ
โกฐพุงปลา	เหง้า	อุจจาระไม่ปกติ
โกฐน้ำเต้า	เหง้า	ทำให้อุจจาระ ปัสสาวะเป็นปกติ
โกฏกั๊กกลิ้ง	ผล	โรคในปากในคอที่มีการติดเชื้อ (กิมชาติ)
จันทนา, จันทน์	ผล	ทำอุทริขังและกรีสังให้เป็นปกติ
ผักชี	ผล	แก้สะอึกและกระหายน้ำ แก้คลื่นเหียนและ โรคอันบังเกิดแต่ตา
ขมิ้นชัน	เหง้า	ชำระโรคอันเกิดแต่ผิวหนัง แก้บาดแผล
มหาหิงค์	ยาง	แก้พรรดึกและแก้ลมเสียดแทง ช่วยย่อย บำรุงธาตุ
พิมเสน	สารบริสุทธิ์	โรคอันบังเกิดแต่นาสิก
เปราะหอมแดง	ดอก	แก้โรคอันบังเกิดแต่จักษุ
	เหง้า	แก้โรคซึ่งทำให้ตัวเป็นผื่นพริ้ง แก้บาดแผล
สมิ	ใบ	แก้สิวที่หน้า
	เปลือกต้น	แก้เกลื้อน
	แก่น	ขับพยาธิลำไส้
ดินเป็ดน้ำ	ใบ	แก้กลาก
	ดอก	แก้ริดสีดวงทวาร
	ผล	แก้ผมหงอก
ครอบฟันสี ครอบจักรวาล	ดอก	ชำระลำไส้ให้บริสุทธิ์
	ใบ	กระทำให้นุพโพตคออกมา (ขับหนอง)
ข่าใหญ่	เหง้า	แก้ฟกบวม แก้พิษ แก้บิดอันตกโลหิต
	ใบ	แก้กลาก
	ดอก	แก้เกลื้อน
กะทือ	เหง้า	แก้ปวดมวนในอุทร
กะชาย	เหง้า	แก้โรคในปากและแก้มุกกิด

ตัวอย่างตำรับยา

ยาอินทรีธาตุปถวิ แก้อุจจาระ ปัสสาวะ ซึ่งวิปริตด้วยเตโชธาตุ ให้หัวโหยหาแรงมิได้
ตรีผลา ลูกมะตูมอ่อน เม็ดในโคกกระออม เทพทาโร แก่นกันเกรา ใบสะเดา ใบเสนียด ตุมกา
แดง หัวกระเทียม สิ่งละส่วน สะค้าน เจตมูลเพลิง ขิง รากข้าวปลู สิ่งละสองส่วน ดิปตี 20 ส่วน
บดเป็นผง ละลายน้ำร้อน สัมซา หรือกระเทียม กินแก้บวมทั้งตัว

ยาประสะไพล แก้อุจเสียด

ผิวมะกรูด 2 ตำลึง ว่านน้ำ 2 ตำลึง กระเทียม 2 ตำลึง หอม 2 ตำลึง พริกไทย 2 ตำลึง ดิปตี 2 ตำลึง ขิง 2
ตำลึง ขมิ้นอ้อย 2 ตำลึง เทียนดำ 2 ตำลึง เกลือสินเธาว์ 2 ตำลึง การบูร 1 บาท ไพลทำด้วยยาทั้งหมด ตำ
เป็นผง ละลายน้ำร้อน